

Ooijpolder

▲ Het oude dorp Ooij met zijn kerk op een pol

Een nieuwe voetgangersbrug verbindt de stad Nijmegen met de Ooijpolder, een natuurgebied dat bijzonder erfgoed bevat. Restanten van steenfabrieken en overblijfselen van een verdedigingslinie uit de Koude Oorlog. Genoeg redenen voor een bezoek.

Vanaf het Keizer Traianusplein loop je er zo naartoe. Medewandelaar Marc Wingens, directeur van Gelders Erfgoed, wijst de weg naar het water. De nieuwe voetgangersbrug 'De Ooijpoort' is hoog, wit en wiebelig. Vanaf de brug kijk je bij de woonboten op de Oude Waal naar binnen. Het eerste deel van de polder staat bekend als de Stadswaard. In de zomer is het er druk met badgasten op de smalle zandstranden langs de rivier. Achter ons bevindt zich de Waalkade, waar in de zomer veel vertier is in de vorm van terrassen, kermis en festivals. Het is rustig nu, tijdens de

overgang van herfst naar winter. Koud is het niet, een graad of negen, al staat er een stevige oostenwind. Op de rivier rollen grijze golven voorbij.

Ruimte voor de natuur

Een flessenhals noemt Rijkswaterstaat de omgeving waar Maas en Waal samenkomen. Het rivierwater wordt hier door een smalle bedding geperst, wat in winter en voorjaar voor wateroverlast zorgt. Het project Ruimte voor de rivier, dat overall langs de grote rivieren voor betere afvoer van het water moet zorgen, heeft bij Nijmegen een spectaculaire uitwerking. Aan de overkant van de Waal, bij het dorp Lent, wordt de

dijk 250 meter landinwaarts verlegd. Aan de rivierkant wordt een eiland aangelegd, in modern jargon I-lent genoemd, waar straks gewoond en gerecreëerd kan worden. De rivier stroomt dan om het eiland heen en kan bij hoogwater breed uitwaaieren. Een mooi voorbeeld van Hollandse waterwerken, dat internationaal de aandacht trekt. Een blikvanger in het Jaar van de ruimte.

Aan deze kant van de rivier levert de rivierverbreding vooral ruimte voor de natuur op. In het verleden zorgden regelmatige overstromingen ervoor dat langs de oevers van de Waal moerassen ontstonden met bijzondere planten en dieren. Lastig voor de mens, die zich terugtrok op rivierduinen om droge voeten te houden, maar gunstig voor de natuur. Natuurorganisaties spannen zich in om die natte natuur waar mogelijk te herstellen. Stichting Landwaard zorgt voor wandelpaden door de polder. Het deelgebied Buiten-Ooij is met Stadswaard en Oude Waal in handen van Staatsbosbeheer. Het is goed te merken dat het

rivierwater hier vrij spel heeft. De modder zuigt aan je wandelschoenen. Verderop ligt een hoger gedeelte, de Vlietberg, een oeverwal die al eeuwenlang als vluchtplaats voor bewoners fungeert. Nu is het een vrijslaats voor liefhebbers van rust en ruimte. Her en der staan huizen met aanbouwsels die in de stad vermoedelijk niet waren toegestaan. Het ziet er rommelig maar ook gemoedelijk uit. Een enkeling is een bed & breakfast begonnen met uitzicht op de nieuwe natuur.

Steenfabriek

Midden op het terrein staat zomaar een fabriekspijp, alsof onzichtbaar onder de grond een werkplaats is. In werkelijkheid is dit het restant van een van de steenfabrieken die ruim een eeuw geleden langs de rivier gevestigd werden. De rivierklei bleek zeer geschikt voor de fabricage van bakstenen, waar begin van de twintigste eeuw veel vraag naar was. De Vlietberg veranderde in een uitgestrekt fabrieksterrein.

De fabriekspijp stak omhoog uit steenfabriek De Ooij. De bijzondere achthoekige vorm van de voet van de pijp was aanleiding om hem te bewaren voor het nageslacht als bewijs voor de aanwezigheid van de baksteenindustrie in dit gebied. En ter herinnering aan de arbeiders of tichelaars ('tichel' is baksteen of vlakke dakpan) die in de fabrieken werkten, mannen, vrouwen en kinderen. De kinderen die bakstenen moesten keren om ze te laten drogen werden 'opsnijders' genoemd. Tot in de twintigste eeuw werden ze daarvoor ingezet. Steenfabriek De Ooij was in bedrijf tot in de jaren 1970.

Een modderig paadje geeft toegang tot het tichelveld waar de stenen gedroogd werden. Daarvan is nu niets meer te zien. Natuur wint het hier van baksteen. Op het veld groeien nu lage struiken, veel meidoorn en sleedoorn. Een metalen uitzichtoren biedt zicht op de rietvelden bij Tiengeboden. Ooit moet het hele gebied er zo uitgezien hebben. Staatsbosbeheer wil het rietmoeras herstellen zodat vogelsoorten als roerdomp en karekiet zich er thuis voelen. Voorlopig is daar weinig van te zien. Wel verheft zich een grote witte vogel uit het water. Een zilverreiger vliegt met kalme vleugelslag weg. Rare naam eigenlijk: zilverreiger. De gewone reiger, die tegenwoordig aan iedere slootkant te vinden is, is zilverkleurig. Zijn grotere soortgenoot is toch echt wit.

De Russen komen!

Naast de uitzichtoren bevindt zich een met water gevuld betonnen gevaarte dat veel weg heeft van een geschutskoepel. Een

^ Schoorsteen van voormalige steenfabriek De Ooij vanaf de Ooijse Banddijk

^ Verdedigingspunt IJssellinie; in het beton zat de geschutskoepel van een Sherman-tank

'In de jaren vijftig werd in het geheim de IJssellinie aangelegd, als verdedigingslinie tegen de Russen.'

relict uit de Tweede Wereldoorlog? Het blijkt een restant uit later tijd. In het beton was een Amerikaanse Sherman-tank afgezonken, als onderdeel van een verdedigingswerk uit een oorlog die jarenlang op uitbreken stond: de Koude Oorlog. In de jaren 50 werd in het geheim de zogenaamde IJssellinie aangelegd, als verdediging tegen de Russen. De linie was bedoeld om de eerste klap van de Russische legers op te vangen en omvatte verdedigingswerken en een ingenieus inundatiesysteem

tussen Nijmegen en Kampen. Het omringende land moest bij naderend gevaar snel onder water gezet kunnen worden. De rivier niet als bedreiging maar als bescherming van de mens.

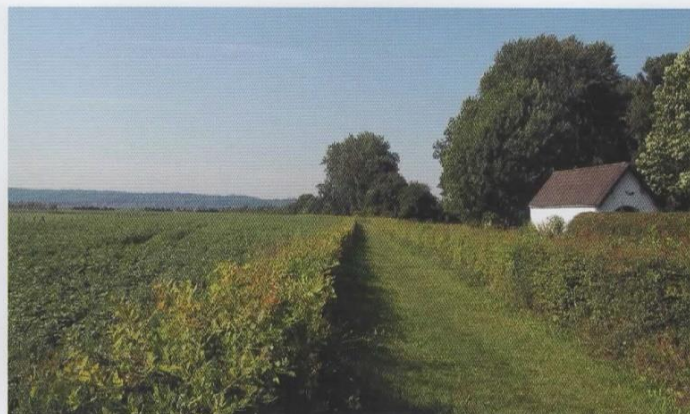
Begin jaren '60, tijdens de Cubacrisis, was het zover. In het diepste geheim werden de sluizen geopend. De bewoners van dorpen langs de linie merkten het aan het stijgende water in de toiletputten. Voor het echt hoog water werd gingen de sluizen weer dicht. De crisis was voorlopig bezworen. Dat was de enige keer dat omwonenden iets van de aanwezigheid van de linie merkten. Daarna sluimerden de geschutskoepels weer in. Helaas is de tank inmiddels verwijderd. Het verroeste oorlogstuig zou een gevaar vormen voor spelende kinderen. Ook dat is de moderne tijd. Risico's worden waar mogelijk uitgebannen.

Ooij

Verderop omsluit de Ooijse Banddijk de drassige Ooijpolder. In het water naast de dijk groeien spontane rivierbossen, »

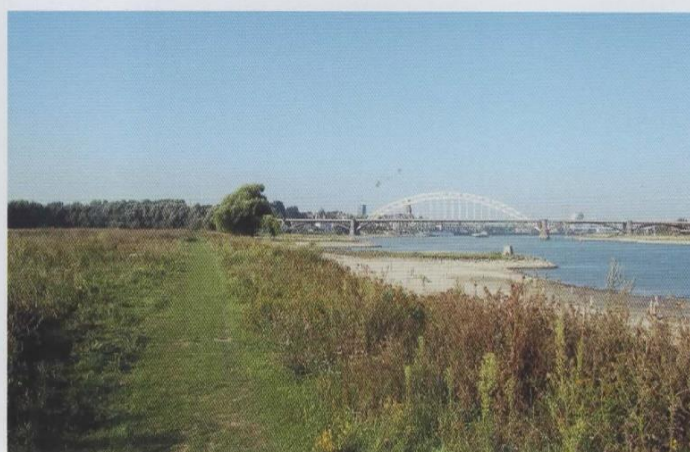
▲ Huiskamercafé Oortjeshikken
(foto: Stichting tot Behoud van Monument en Landschap Ubbergen)

▲ Boerenlandpad bij Ooij. Stichting Stadswaard zet in de polder boerenlandpaden uit die worden beheerd door boeren zelf

▲ Voetveer bij natuurgebied 't Zwanenbroekje

▲ Stadswaard met zicht op de Waalbrug

de oobossen waar de polder naar is vernoemd, met veel wilgen en populieren. De dijk voert naar de enige echte horecagelegenheid in de buurt, als we de dorpskroeg van Ooij niet meerekenen. Hotel-Huiskamercafé Oortjeshikken biedt koude appeltaart met warme chocolademelk en een flinke dot slagroom, of een stevig glas bokbier. Aan het oude dorp Ooij is goed te zien dat vroegere bewoners last hadden van hoog water. De grote witgepleisterde boerderijen zijn gebouwd op verhogingen die hier 'pollen' worden genoemd. Ook de kerk staat op een pol, net als de restanten van Kasteel de Ooij, tegenwoordig een rijksmonument.

De Kruisstraat voert dwars door het dorp richting de Kouwedijk. Op de achtergrond ligt blauw-grijs de stuwwal met de dorpen Beek en Ubbergen. Mooi om daar tussen de weilanden door naartoe te lopen. De stuwwal biedt straks een goede gelegenheid om over de hele polder uit te kijken. Van dichtbij lijkt aan de weilanden weinig te zien. Maar schijn bedriegt.

Landschapsfonds Via Natura heeft onderzoek gedaan naar planten en dieren in dit deel van de polder. Daaruit blijkt dat het best goed gaat met de natuur in en om de weilanden. Langs wegen, in hagen en strui-

ken, huizen bijzondere insecten en planten. In de grasstengels naast de Kouwedijk verbergen rupsjes zich tegen het koude winterweer. In het voorjaar ontpoppen daaruit de vlinders van het groot dikkopje, een kleine bruine vlinder met gele vlekken op de vleugels, die als 'gevoelig' op de Rode Lijst van bedreigde soorten staat. In het gras langs de dijk zijn verder waterviolier en fijne waterranonkel ondergedoken, wachtend op de eerste warmte van het vroege voorjaar. Mooie gedachte dat die bijzondere soorten vanzelf weer opduiken.

Voor vogels is gras langs de weg niet genoeg. Die hebben struikgewas nodig om zich te verbergen. In het verleden zijn de heggen tussen de percelen verdwenen om grootschalige landbouw mogelijk te maken. Tegenwoordig wordt het nut en de schoonheid van kleinschaligheid weer gezien. Ook hier is een natuurorganisatie mee bezig. Vereniging Nederlands Cultuurlandschap wil sleedoorn en meidoornheggen herstellen om beschutting te bieden aan vogels, insecten en amfibieën. Als onderdeel van een heus delpatplan voor het landschap.

Oude Waal

Bij Persingen, het kleinste kerkdorp van Nederland, ligt een voetveer dat met de

hand bediend moet worden. Het water van de Oude Waal stormt op ons af. Als het pondje midden op het water stil ligt is het ineens voorstelbaar wat er met het oude Persingen gebeurd is. In 1809 raakte een groot deel van het dorp overstroomd en verdween in de golven. De restanten liggen verborgen onder de weilanden. Vandaar dat de boerderijen tegen het bijzondere kerkje lijken aan te schurken.

Aan de overkant wacht natuurgebied 't Zwanenbroekje. Dat betekent opnieuw modder, die aan je wandelschoenen zuigt om je tempo te vertragen. En waarom ook niet? Het is te mooi om er snel doorheen te lopen. Alleen de bijzondere vogels die hier zouden zitten krijgen we niet te zien. Blauwborst en roodborsttapuit hebben vakantie.

Vanaf de stuwwal is het uitzicht over de polder inderdaad magnifiek. Over de beboste heuvels voert de wandeling terug naar de bewoonde wereld. Hoe lang die al bewoond is kun je zien bij het Kopse plateau aan de rand van Nijmegen. In de eerste eeuw van onze jaartelling keken de Romeinen al uit over het rivierengebied. Maar of ze blauwborst en groot dikkopje toen ook al gezien hebben? ■